

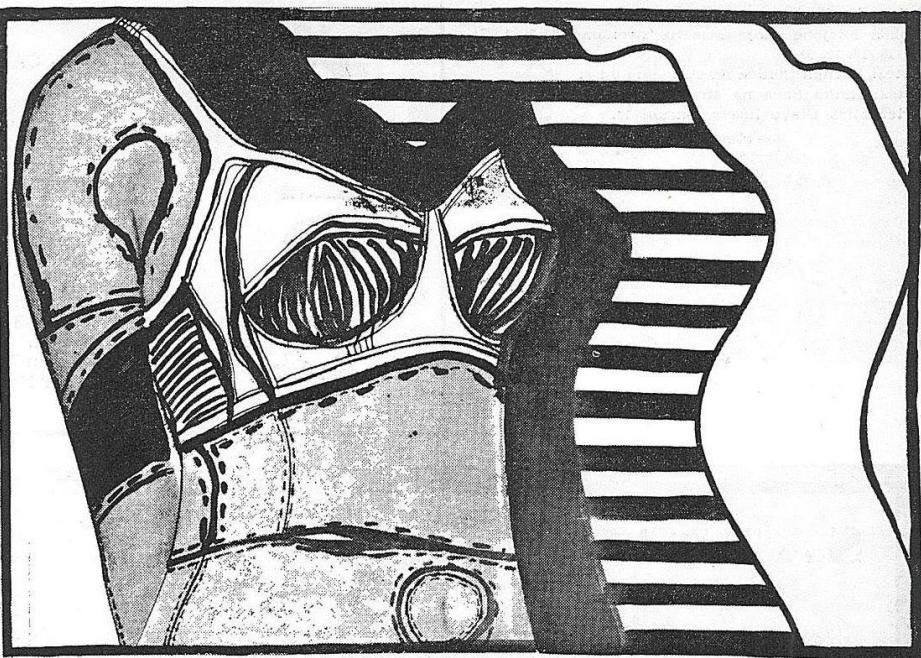
I pre nego što se predstavio svojom prvom knjigom („Svetlosti rukopisa”, Revija, Beograd, 1967.), Slobodan Rakitić je među mlađom pesničkom generacijom figurirao kao osobena poetska pojava; izdvajao se specifičnošću senzibiliteata i do prefinjenosti melodičnom pesničkom frazom. Već u prvoj zbirci pesama, sa mogućnošću uspostavljanja neposrednijeg i potpunijeg kontakta sa ovom poezijom, uverili smo se da se kod Rakitića ovi elementi skladno dopunjaju i životorno prepliću: produbljujući i dograđujući pesničku misao i sliku, Rakitić svoju poeziju — iako bi sam rekao — „prehaće u jedan viši sklad”. Iako početna, „Svetlosti rukopisa” je bila po okvirima kompletna, a po domenima zrela pesnička kreacija. Ovde su već definisani osnovni elementi Rakitićeve pesme — metrička određenost i leksička pročišćenost, izražajna razudljivost i tematska uokvirenost.

„Raški napevi” su, kako po izražajnim sredstvima italiko i po osnovnim raspoloženjima, prirođan nastavak „Svetlosti rukopisa” — drugi deo po konceptu jedinstvenog lirskog zapisa o strukturi i stanju jednog duha. Ovu jedinstvenost u kontinuumu poetskih pretpostavki i razvoja jedino remeti, delimično i srećno, pesnikova intervencija koja se sastoji u tom što su u novoj knjizi eliminisane one nadrealistički intonirane i strukturirane vizije i zanosi koje smo malažili u prvoj zbirci (npr. u pesmama u prozi), a u kojima se Rakitić (kao pesnik) nije najsrećnije snalazio. Iako do krajnosti lišeni materijalnih naslaga i manativnih elemenata, u „Raškim napevima” se nedvosmisleno i upravljivo izdvajaju nekoliko osnovnih tematskih krugova u okvirima kojih pesnik plasira svoj ostvareni ili, iako se to uprošćeno kaže, svoj umutarnji svet. U polkušaju da ravnopravno — beskraka ljubavi i Italjini sudbine — iako svesni da oni, sami po sebi, pobliže ne određuju ovu poeziju niti pak uslovjavaju njezin profil.

Po svojoj prirodi — nakklonostima i temperamenitu — Rakitić je refleksivni pesnik. U čitavom sistemu varijacija, kada njega malažimo kreativnim maznjim momenata ili etapa iz ogromnog spektra ljudske egzistencije, od tajne rođenja, ikojom se ostvaruju i ispunjava sav jedan svet, do čina umiranja, koji predstavlja uvod u proporciju nevidenih razmera: na jednoj strani čovekovo ništavilo, na drugoj — beskraj ikosmosa. Čovek je, po Rakitiću, večiti i ukljeti stradalnik. Odrednice njezove fikativički determinisane sudbine su plotska trošnost i očajna ograničenost, sa jedne, i užasna težnja za večnjim i beskonačnim, sa druge strane. Iz nesrazmerna mogućnosti i hitenja rezultira čitav niz nespoznatum, kao i uverenje u urođen i magizam. Ishvaćen u maročitom, posebom (da ne kažemo: modernom) značenju ite reči. Taj magizam se u ovom slučaju zapravo identificuje sa jednom mihalički imtoniranim maksimom po kojoj čovek, pred savremenom nemogućnošću da realizuje svoj ideal, vidi ili proglašava svoj egzistentični čin za ništavnost, za nestvarnost. Proces odumiranja fiaktivnog idealja je, u stvari, adekvatovan procesu odumiranja stvaranja. Ta ideja se, u različitim varijacijama, provlači kao ključni motiv u nekoliko poetički izuzetno uspešnih soneta. U „Sudbini lika”, razuđeni um se oglašava „ponad rujnih šuma skladnošću svog dana”, ali ne može da prodre u „tajnih vrata”; tek kada vidi svoju pravu moć, tj. nemoc, pesnik u gorskom bistriku vidi i svoje pravo lice gde se rasipa u pepeo, pretvara u ništa. U „Tkanju”, usled sličnih umutarnih nesuglasija, pesnik biva „sred kosmosa pena koju satka voda”. U „Pesmi sužnja”, težnja da se vine u „beskonačne visine s najviše gradske kule” uzakudnu je; umesto nje imamo pust pejsaž i tešku osamlijenost —

*Ni sestre, ni žene, ni boga,
Samo zvuk lavačkog roga
I jek žalobne frule.*

„Magnovenja” su sonet u kome se ideal (let, poput perja labudeg, za labudovima, „k dvorcima sred plaveti”) ne konfrontira sa surovom stvarnošću, tj. sa saznanjem o nemogućnosti talkvog leta, koje se naslućuje iz kon-

slobodan kalezić

PREFIJEN PESNIČKI NAPEV

Slobodan Rakitić: „Raški napevi”, Prosveta, Beograd, 1968.

teksta i koje je, u stvari, prava poentia. U lancu ovih ideja i pesama, estetički je najdograđeniji, misao najprodubljeniji i kao nefiksiju najpouzdanoji fundiran somet „Smrt ugori“. Misao o nestalnosti i zavisnosti života pesnik povezuje sa mitološkim motivima po kojima je čovekova sudbina sadržana u životu, u sudbinu njegovog zmaja — štićenika: „umreću kad umre i zmaj ugori“ —

*„Neumitna strela, hitnuta bez smera,
Pogodi krilatoga zmaja sred jezera,
I videh kako se krv po vodi prosu.*

*Al namah prnu iz mrtvoga tela
Majušna ptica koju stiže strela —
Tad padoh i ja ko stablo u kosmosu.*

Iuzmemimo li nekoliko pesama u kojima ljubavno osećanje figurira u drugi plan, kao sekundarni moment koji upotpunjuje pesničku sliku, u „Raškim napevima” imamo samo dve prave ljubavne pesme — „Slove ljubave za Jelenu” i „Milesi“. Odmah treba dodati da su to i klasične u ljubavne pesme, klasične iako po odnosu kojim pesnik uspostavlja prema svom predmetu i po svojoj strukturi, i misaoj i oblikovnoj, iako i po svojim umetničkim domaćnjima. Rakitić je pesnički aistroblno čistog ljubavnog zanosa, gloriifikator idealizovane lepote, aristokratski esteta sa prefinjeno odgovarajućim sluhom za čist izraz. U stanju je, ponекad, da čistoti izraza žrtvuje jasnost misli i preciznost osećanja. No, čak ni talkvi ustupci ne utiču zmatnjuje na umetničku potku i autentičnost pesme kao celine. Rakitić lošije prolazi u onim slučajevima kada na sjaj svoje pesme navuče apstraktne zamagljence (npr. „Soporečanska ruža“) ili kada pesmu preoptereti mnoštvom ideja, osećanja i asocijacija. Tako je, na primer, „Serafima“, pesma o beskrajnom spektru ljubavnih zanosa, no koji se, iako po nekoj imaginativnoj formuli vrte u zatvorenom prostoru pesme, ne uspevajući da vaspovstave neposredniji i dinamičniji kontakt sa spoljnjim svetom. Rakitić nastoji da

spoji romanitičansko osećanje ljubavi i moderni poetski izraz; po tome, on je neoromantičan i najizrazitiji predstavnik u najmlađoj poeziji one struje koja ljubav afirmiše do kultnog značenja, a čistotu izraza i klasičnim oblicima podređuje sve ostalo u boljkom stepenu i obimu da se ovi često pretaču u manir i estetizam. Ali tih spregova, čija miloglasna i blagoglagoljiva isazvucja mestimично nalazimo i u „Svetlostima rukopisa“, u novoj zbirci Rakitić se oslobođio. On je sada vešt versifikator koji zmanstvenim intervencijama uspešno razbija ritmičku monodiočnost. Njegov stil, formalno isav u klasičnim oblicima, dobija u umutarnoj dimamici sinhronizovanim smenjivanjem različitih ritmičkih struktura, a u materijalnoj, spoljašnjoj raznovrsnosti primenom različitih metričkih obrazaca — stih se razvija u ogromnoj lepezi od tri do sedamnaest slogova.

No, na drugoj strani, u Rakitićevoj poeziji prepoznajemo neke znakove i elemente lektire. Bez obzira što pesnik mastoji da asimiliša isključivo neka formalna, spoljna značenja (koja, potom, u svojoj imaginaciji transponuje prema svojoj slici i potilici (kao određene pojmove ili strukture), ovakve prime se i manosi mogu samo da dovede u sumnju autentičnost doživljaja i koherenčnost pesničke gradićine. Tako, na primer, u „Elegiji“ remeti umutarnji sklad milikovićevski pojam „ljubomorne vatre“, dok „Tkanje“ neodoljivo upućuje na Blagojevićeve „Varijacije o crnom“. „Milesi“, jednoj od najboljih pesama, smeta jedino to što već postoji jedna „Santa Maria della Salute“ koja joj je služila kao obrazac i uzor.

Bilo da su u pitanju ljubavni zanosi ili refleksivna poniranja, idealizovanje svetlih strana ili otpori tamnim silama, Rakitić je neprestano — kao u svoj ideal — albatrosovski zagledan u plavet. To je žud za beskonačnošću i savršenstvom, koja, iako tremutno vrlina, sadrži i neke skrivene, potencijalne opasnosti. Od toga kako će Rakitić, kao pesnik, izići na kraj sa njima, zavisile i njegov budući razvoj.